

ապրող բոյսերը սպիտակ կ'ըլլան, վատ-
ոյժ, տկար, տժգոյն, նման այն կենդա-
նեաց որ խաւար տեղումնք կը բնակին:

Ուրեմն լոյսն անտնօրինելի տարր մի
է բուսոց կենացն, հաւասար այն տարե-
րաց որոնց վրայ մինչև հիմա խօսեցանք:
և անոր համար բոյսը լոյս կը փնտռեն,
ինչպէս իրենց արմատներովն հողուն
մէջ բովանդակուած տարրերը կը փն-
տռեն: Անոր համար, այն ծառերն որ
թաւ անտառներու մէջ կ'ապրին, դրե-
թէ ուղղաձիգ կ'ամբառնան իրենց ճիւղ-
երէն, իսկ անոնք որ աղատ օդուն մէջ
կ'ապրին՝ հորիզոնաբար կը տարածեն
իրենց ճիւղերն, որպէս զի աւելի լոյս

վայելեն, ինչպէս նաև յերմատուններու
կամ սենեկաց մէջ մեծցած բոյսերը
միշտ դէպ 'ի այն կողմը կը դիմեն ուս-
տի կարող կ'ըլլան լոյս ընդունել:

Բայց ոչ ամեն բոյսերը պէտք ունին
լուսոյ մի և նոյն սաստկութեանը. և
կանթեղաց արուեստական լոյսն ալ
գրեթէ արևուն լուսոյն արգասիքն ա-
ռալ կը բերէ:

Սակայն եթէ լոյսն օգտակար է, մա-
նաւանդ անտնօրինելի պէտք է բուսա-
բերութեան, ոչ նոյնպէս՝ և բողբոջութեան
(germination), որ թէ և չարգելու բող-
բոյումը բայց իր ազդեցութեամբը կ'ու-
շացնէ:

ՀԱՄԱՇԻՍԱՐՀԱԿԱՆ ԱՐՈՒԵՍՏԱՀԱՆԴԷՍ Ի ԲԱՐԻՁ 1 ՄԱՅԻՍ 1878

Անցեալ ապրիլի սկիզբն Գաղղիոյ
պաշտօնական Լրագիրը (Journal offi-
ciel) հրատարակեց վճիռն՝ որով հրո-
ման կը տրուէր Համախարհական Ա-
րուեստահանդէս մը բանալ 'ի Բարիզ,
1 մայիս 1878 ամին:

Յետ այնչափ անշուր ազդեցից պա-
տեճազմի, Գաղղիա կը յուսայ երկու
տարրին՝ ներկայանալ աշխարհիս առջև
բոլորովին բժշկուած իր ամեն վէրքե-
րէն: Եւ իրօք այս բժշկութիւնը շատ
յառաջացած է, որով ամեն մարդ գիւ-
րաւ կ'ըմբռնէ թէ որպիսի զարմանալի
կենսական զօրութիւն կը խաղայ անոր
երակացը մէջ: Նիւնգամայն գրաւա-
կան մըն է այս բանս երկարատե իս-
ղազութեան առարտաքս, ինչպէս ներք-
սապէս ալ հիմա գաղղիական աշխարհ:
Հավարութիւնը բարեխառն չըլանի մը
մէջ մտեր է:

Վիոլէ-Լըաիւզ (Viollet-Leduc) շի-
նուածապետին տուած տեղեկագրէն
կը քաղենք հետեւեալ հատուածն, որուն
մէջ կը նշանակէ թէ ուր պիտի կանգ-
նուի աշխարհահանդիսին շէնքը և որ-
չափ տեղ պիտի գրաւէ:

Պրագ Գ.

1867 թուականին բացուած համա-
խարհական Արուեստահանդիսին շէնքը
կը գրաւէր 153000 քառակուսի մէդր,
կամ 148000 քառակուսի մէդր, հանե-
լով կեդրոնական պարտիզին գրաւած
միջոցը:

Այսչափ մակերեսովն հազիւ բաւա-
կան կ'ըլլար, այնպէս որ հարկ եղաւ
մերձակայ ուրիշ շինուածներ ալ կանգ-
նել, ինչպէս նաև Պիլանգուրի (Billan-
court) Արուեստահանդիսին հեռաւոր
շէնքն, որ համեմատութեամբ սակա-
ւաթիւ այցելու ունեցաւ, թէ և շատ հե-
տաքրքրական ըլլար:

Ճարտարարուեստութեան քանի մը
ճիւղերուն արդի զարգացումը, որոնց
արդիւնքը շատ աւելի միջոց կը պա-
հանջեն, մանաւանդ քանի մը եւրոպա-
կան ազգաց մէջ, ինչպէս են Գերմանիա,
Իտալիա, Զուիցերի, պիտի հարկադրէ
զգալի կերպով անեցունել այս մակե-
րեսով:

Դարձեալ բոլորչի դրութիւնը, որչափ
ալ ճարտարագիւտ ըլլայ ըստ ինքեան,
սակայն այս պակսութիւնն ունէր, որ
շատ անկիւններ անօգուտ կը թողուր,

և կը դժուարացունէր 'ի ցոյց դրուած առարկայից քննութիւնը, և խառնակութիւն կը ձգէր անոնց մտացը մէջ որոնք կ'ուզէին ուսումնասիրել այն առարկաները: Ուստի Յանձնաժողովը մտածեց որ ծածկեալ մակերևոյթը պէտք է ըլլայ 220000 քառակուսի մէդր, Սրիսեան դաշտին մէջ (Champ de Mars), և թէ աւելի պատշաճաւոր է ուղղադիմ դասաւորութիւնն ընդունել, սըրահ սրահ բաժնուած, սերտ կապակցութիւն մ'ունենալով մէկ մէկու հետ, որպէս զի կարելի ըլլայ դիւրաւ բաժնել զանոնք ըստ ընտելեան առարկայից դէպ 'ի մէկ ուղղութիւն, և ըստ ազգայնութեան դէպ 'ի միւս կողմ: Վերջապէս տեսակ մը պիտրագորեսն ռաիշուսկի ձևով, որուն վրայ դէպ 'ի մէկ ուղղութեամբ երթալով մի և նոյն առարկաներն ընդ առաջ կ'ելլեն, և առաջնոյն ուղղանկիւն ուղղութեամբ երթալով ըստ ազգայնութեան ընդ առաջ կ'ելլեն անոնց այլեայլ արդիւնքն:

Այս ընդարձակ շինուածքին կեդրոնը քանի մը դահլիճներ պիտի ըլլան, ուր պիտի դրուին ամեն ազգի նոր պատկերահանութեան և արձանագործութեան առաջին կարգի արուեստաւորաց ձեռագործները, կաղապարները, ուրուագիծները, մասնաւորապէս անոնք որ ճարտարարուեստութեան կը վերաբերին:

Այս զլխաւոր շէնքն որ Սրիսեան դաշտին միջավայրը պիտի գրաւէ, իբր իրեն մասն պիտի ունենայ Գրողատեւոյի վրայ ալ ուրիշ շէնք, առաջնոյն հետ ընդարձակ յարկածածուկ ճանապարհով մը կապուած, որ կտրելով գետափունքը (quais), ինչպիսի կամուրջը, օդուն մէջէն պիտի անցնի, որպէս զի վարն ազատ մնայ անցուղարձի հետեակաց և կառաւորաց:

Այս ճամբուն ներսն երկու կողմանէ ընդարձակ միջոցներ պիտի տրուին այն արուեստաւորաց որոնց ձեռագործքը խառն կերպարանք մ'ունին. ինչպէս, օրինակի համար, ուսման յատուկ

առարկայք, տպագրութեան և գրավաճառութեան վերաբերեալք:

Այս ընդարձակ ճամբան պիտի տանի ուղղակի ու շիտակ քանի մը շէնքերու, որոնք ամփիթէատրոնի պէս կարգաւ շարուած պիտի ըլլան Գրողատեւոյի վրայ, որոնց մէջ 'ի ցոյց պիտի դրուին երկրագործութեան, պարտիզպանութեան, անասնապահութեան կահք ու գործիք, երկրագործական ու հանքային արդիւնք և գետային ու ծովային նաւարկութեան վերաբերեալ գործիչներ:

Գրողատեւոյի այս շէնքերը պիտի գրաւեն 50000 քառակուսի մէդր, յարկածածուկ մակերևոյթ, միջանկեալ պարտէզներով և բակերով:

Գրողատեւոյի զագաթն վրայ այն ճամբուն հետ յարկածածուկ հաղորդակցութեամբ մեծ դահլիճ մը պիտի կանգնուի, որ մէջն առնու 10000 հոգի: Այս դահլիճը վերնատուններով պիտի ծառայէ երաժշտական մրցանաց, երաժշտական գործիչները փորձելու, հասարակաց ժողովներու, ուսումնաւորողներու, բացման հանդիսին, պարգևատրութեան, և այլն:

Սրիսեան դաշտին մէջ կանգնուած զլխաւոր շէնքին ու զինուորական դրացիոյի միջանկեալ միջոցը մէկ կողմանէ, ինչպէս գետափանց միջանկեալ միջոցը միւս կողմանէ, պարտէզներ պիտի տնկուին, սրճարաններ ու ձաշարաններ պիտի կանգնուին, որոնք ամենեւին կապակցութիւն պիտի չունենան զլխաւոր շէնքին հետ:

Բոլոր շինուածներն երկրթէ պիտի ըլլան աղիւսով կամ պատով հիւսուած. իսկ Գրողատեւոյի վրայ կանգնուելիք շէնքերը փայտէ պիտի ըլլան մեծաւ մասամբ, ինչպէս նաև հաղորդակցութեան մեծ ճամբան:

Այս ճամբան ամրակառոյց ճարտարապետական դեղեցիկ ու ելական տեսք մը պիտի ունենայ. մասնաւորապէս կամուրջին վրայի մասը, ուր երկու կողմանէ պատահաններ պիտի բացուին:

Դրոգատերոյի դիրքը մասնաւոր դե-
ղեցկութիւն պիտի տայ ամեն շինուա-
ծոց որ այն մեծ դահլըճին չորս կողմը
պիտի կանգնուին, և այն դահլըճին

զազաթէն ու տանկէն զարմանալի տե-
սարան մը պիտի բացուի գիտողին
առջև:

ՀՍ.ՄԱՇԽԱՐՀԱԿԱՆ ԱՐՈՒԵՍՏԱՀԱՆԴԷՍ Ի ՖԻԼԱՏԵԼՖԻԱ

Ի յիշատակ Հարիւրամեան տարե-
դարձի ազատութեան Միացեալ-Նա-
հանգաց կանգնեցին Ամերիկացիք 'ի
Ֆիլատելֆիա այս համաշխարհական
արուեստից Հանդիսարանն, որ տար-
ւոյս մայիսի 10ին մեծ չքեղութեամբ
բացուեցաւ, ուր երկու հարիւր յիսուն
հազար հոնդիսադիրք ամեն ազգէ ու
ամեն լեզուէ ներկայ կը գտնուէին:
Հանդիսին գլուխ էր Միացեալ-Նահան-
գաց Նախագահ զօրավարն Կրանդ,
հետն ունենալով Պրազիլի կայսրը, կա-
ռավարչական բոլոր բարձր պաշտօնա-
տարք, ժողովարանին ժեռակոյտքը, ցա-
մաքային ու ծովային բարձրաստիճան
սպայք, և օտար ազգաց ամեն ներկա-
յացուցիչները: Զօրաց դուռը մ'ալ
10000 հոգի այլևայլ զօրանոցներէ ե-
կեր էին թէ՛ պահպանութիւն ընելու և
թէ՛ այն հանդէսը փառաւորելու: Իսկ
Ֆիլատելֆիա քաղաքը նոյն օրը կայտառ-
կերպարանք մ'առեր էր. բոլոր հասա-
րակաց շէնքերը ու մասնաւորաց տու-
ները ազգային դրօշակներով զարդա-
րուած էին, արք և կանայք ալ կը կրէին
Ամերիկայի ազատութեան այս նշանը,
ինչպէս նաև ձիերն անգամ կը տանէին
կրկին դրօշակ, մէկը գլուխներնուն
վրայ, միւսը թամբերնուն վրայ, որով
արուեստից Հանդիսարանին ճամբանե-
րը և սրահները արտաբոյ կարգի զը-
ւարթութիւն մը առեր էին. օդն ալ գե-
ղեցիկ ու պայծառ էր, Բացման հանդէ-
սը կատարուեցաւ պատմական թան-
գարանին (Memorial hall) մէջ:

Երբ հասաւ Կրանդ. Նախագահն ըն-
կերակցութեամբ Պրազիլի կայսեր, 160

նուագածուք միաբանութեան գեղեցիկ
երգախառնուրդք մը (pot-pourri) զար-
կին, որ ամեն երկրի ազգային եղանա-
կաց երաժշտական կտորներու բաղա-
դրութիւն մ'էր. ետքէն վականէր դեր-
մանացի երևելի երաժշտին անուանի
գնացքը (marche) զարկին, որ մասնաւո-
րապէս այս հանդիսին համար շարադրեր
էր, 25000 ֆուանդ վարձք ընդունելով:
Այս երաժշտութիւնը լսննալէն ետև,
800 ձայնք ընկերակցութեամբ նուա-
գարանաց հարիւրամեայ տարեդարձին
երգն երգեցին: Վերջէն Սիմոն անու-
նով նորադանդ եպիսկոպոսն երկայն ա-
ղօթք մը կարդաց աւուր պատշաճ, և
երկնից օրհնութիւնը խնդրեց այն մեծ
գործոյն վրայ, որուն յիշատակն էր այսօր
Ամենէն ետքը Կրանդ Նախագահը ճառ
մը խօսեցաւ, և բացաւ Արուեստահան-
դէսը: Անթիւ բազմութիւնն որ մինչև
նոյն ժամանակն կանկ առեր անհամբեր
կը սպասէր փակարանին մէջ, ահաւոր
հնդեղի մը նման Հանդիսարանին ներ-
սը թափեցաւ, և քանի մը վայրկենի
մէջ անոր բոլոր մասունքը այցելուաց
բաղմութեամբն ողողեցաւ:

Ֆիլատելֆիոյ այս Արուեստահանդի-
սին ծախքն եղեր է գրեթէ 8,500000
տոլար, որ է 42 միլիոն ու կէս ֆուանդ,
օրական ալ ծախք ունի 8500 տոլար,
այսինքն 42500 ֆրանգ: Հաշիւ եղեր է
որ վրայէ վրայ ամեն օր 100000 այցե-
լուք պէտք է Արուեստահանդէսը միա-
նեն, հասուցանելով մարդ գլուխ 2.50
ֆուանդ, որպէս զի 150 օրուան մէջ, որ
պիտի տևէ Արուեստահանդէսը, կարե-